

tervszerűen meg kell szerveznünk a falvakban, külvárosokban sűrűn megismétlődő felolvasásokat. Másrészt írjunk ki pályázatokat a népmesék, népdalok, balladák összegyűjtésére. Erre a munkára elsősorban a falusi és városi dolgozó ifjúság figyelmét hívjuk fel. Ösztökéljük, hogy írják össze és küldjék be a fonókban, kaszárnyákban, külvárosi gyülekező helyeiken hallott ilyenemű és rokon termékeket. Írják le népjátékaikat. Ezáltal nemcsak anyaghoz jutunk, de írásra, olvasásra készíttjük a négy-öt elemit végzett embereket. Vagyis mozgósítsuk magát a nyelvében, kultúrájában veszélyeztetett népet az író mellé, a mi valóság-irodalmunk megteremtésére. Csak így verhetünk hidat a nép felé. Illetve ez az a kapaszkodó, amelyen a legközvetlenebbül felsegíthetjük a népet is arra a művelődési színvonalra, amit író nagyjaink építettek, de amit mindaddig az aláhanyatlás veszélye fenyeget, míg népünk szegénysége minket is minduntalan visszaránt a kulturnívó vonala alá. (Nagy István)

A CSEHSZLOVAKIAI MAGYAROK ÖNMAGUKRÓL. A Csehszlovákiában élő magyarság életének sokrétű kérdése összefoglaló, tudományos munkára várakozik. A huszéves kisebbségi mult, — különösképpen mostani fordulópontján, — már nyújt néhány támpontot és erősebb körvonalat az egész népdarabot átfogó társadalmi képhez. Bizonyos, hogy ez a husz év a csehszlovák állam és a beléfglaltatott magyar népdarab sorsának első, lezárt szakasza. A kialakulás korszaka volt ez az 1918.-1938-ig terjedő idő, a Vereckétől-Dévényig terjedő magyar sáv szerves organizmussá változásának lázas, kritikus s még be nem végződött folyamata. Csak a kisebbségi magyar nép minden rétegét egyformán értékelő, azokat alaposan megismert, felelősségteljes társadalomtudomány képes tömör magyarázatokkal szolgálni sok, kifelé érthetetlen jelenségről, amelyek az egyszerű leíró felsorakoztatás után zavaros összevisszaság és egyoldalúságok kérdőjeleit tárják a kívülálló elé.

Sehol a két tudománytalan szempont — az összekuszáltság és az egyoldalúság — olyan nagy szerepet nem kapott az irodalmi ismertetések során, mint az utódállamok magyarságát tárgyaló leírásokban. Volt ugyan és máig is megvan a társadalmi élethez értő tudományos embereink kis csapata, kisebbség-tudósok helyszínen munkálkodó, szétszórta dolgozó, nagyobb részt még csak az adatgyűjtésig jutott élvonala, de a társadalomformáló kisebbségi pedagógia nagyszerű szerepéhez ezek az elszigetelt emberek eddig még nem juthattak. Pedig az általuk művelt tudomány volna az, amely a kisebbségi magyarság széles rétegeit sorsuk öntudatára és ezáltal helyes nemzetgazdálkodásra tudná nevelni. A nemzetiségi magyar valóság szigorúan tárgyilagos vizsgálata s az ezen felépülő szerves életszemlélet, valamint tudományosan is megtervezett és megszervezett életrendszer biztosíthatná a kisebbségi magyar néptöredékek jobb életét. A magyarság erejével folyó tervszerű gazdálkodást is az alkalmazott kisebbségi magyar élettudomány gyakorlati emberei biztosíthatnák. Ma még azonban mindezeknek inkább az ellenkezőiről adhatunk számot.

Megjelent egy könyv (*Magyarok Csehszlovákiában 1918.—1938.*, szerkesztette Borsody István, az *Országutja* kiadása, Budapest, 1938.), amely a szerkesztő Prágában kelt zárószava szerint „abból a felismerés-

ből született, hogy nincsen könyv, amely összefoglalná azokat az eseményeket, változásokat, amelyek a csehszlovákiai magyarságot kisebbségi élete alatt érték. Az ilyen mű nemcsak a csehszlovákiai magyarok önismerete szempontjából látszott hasznohozónak, hanem fontos felvilágosító szerepet ígért betölteni a magyarországi, erdélyi és délszláviai magyarság körében is."

A könyv tartalmának egy része azonban, — szerkesztőjének igen helytálló elképzelésével tetemesen, sőt tulnyomóan szemben, — más szerepet látszik betölteni, mint amit ígér. Igaz, ilyen könyv, a csehszlovákiai magyarságot ért változások összefoglalása eddig még nem jelent meg, de őszinte örömmel vettük is kezünkbe, mint mindenki, aki tudja, hogy az egész magyarság szempontjából is milyen sorsformáló, mélységes hatása van annak a ténynek, hogy jelentős tömegét érték ezek az események és változások. Igen helytálló volt hasonlóképpen a másik szempont, a kifelé ígért fontos felvilágosító szerep is, a haszon után, amelyet a könyv a csehszlovákiai magyarok önismerete szempontjából hozott volna. A szép és jó hármas célelvet azonban a könyv megvalósult tartalma nem követi és nem teljesíti be.

Csak igen házagosan és hiányosan, egyoldalú csoportosításban és jókora elhallgatásokkal ismerteti a csehszlovákiai magyarságot ért eseményeket és változásokat. Nem összefoglal, hanem válogat. Nem analizál s az okokat sem fejt ki, hanem hézagos egyéni tapasztalatokat és szubjektív véleményeket közöl. Ezen a téren több cikkirónál vaskos torzitással is találkozunk, másoknál viszont az elfogultság fojtott hangját érzékeljük a tisztán csengő tudományos szó helyett. A csehszlovákiai magyarság belső lázakban vergődő husz évére a példaképpé vált kulturális helyzete a legjellemzőbb. A műveltségi élet területén vivta meg sok harcát ez a népdarab, annak sokszor nagyszerű szándékú ifjusága és sorsvállalásra készülődő irodalma. A nép, a szlovenszkói magyar kisvárosok és falvak népe is a műveltség erőinek megtartásával és fejlesztésével igyekezett kárpótolni magát az egyéb tereken, főként gazdasága terén bekövetkezett elszegényedésért. Ez a természetes rekompenzáció és a visszavonult erőgyűjtés a későbbeni általános talpraállásra mindig sok belső és külső akadályba ütközött. Politikai tekintetek vezették mindig úgy az államhatalmat, mint a csehszlovákiai magyarság társadalmi és politikai vezetőségét, amikor irányítólag igyekeztek beleszólni a kulturális élet dolgaiba. A gáttalan fejlődés lehetőségeinek híjján ezért nem válhatott az itteni magyarság kulturális élete ezideig általában a csehszlovákiai magyar élet szilárd alapjává. Ezért vitte a megtorpanás mai zsákuccájába a csehszlovákiai magyar kulturát az az elhibázott igyekezet, hogy „direkt módszerek“ igénybevételével tegyék itt is, amott is pártkulturává, pártirodalommá, pártéletté a műveltséget, a magyar írást és általában a kisebbségi magyar életet. Ezeknek a törekvéseknek a következtében előállott sok vizsátság, felemáság, de az izgatott gyöngy-kagyló módján létrejött eredmények felsorolása és magyarázata is, ez lenne a huszéves csehszlovákiai magyar műveltségtörténet tudományos feladata és ez lett volna értéketadó hivatása a „Műveltség sorsa“ című fejezetnek a „Magyarok Csehszlovákiában“ című könyvben is.

A gyűjtőlencse-szerep helyett ez a fejezet a torzító-lencse szerepét tölti be. Sziklay Ferenc cikke (*Kulturális szervezkedésünk története*) a csehszlovákiai magyarság kulturális keretrendszerének íróasztalon készült leírását adja. A gyakorlatban és a valóságban sok minden ellene mond a cikk adatainak. A keretrendszer a valóban bevált SzMKE-n (*Szlo-*

venszkói Magyar Kulturális Egyesületen) kívül ma már jóformán üres. A kulturális élet lényeges megnyilvánulásai a kereten kívül történnek. Az irodalmi élet szervezete, a Csehszlovákiai Magyar Irodalmi Szövetség céljával ellentétben az irodalmi széttagoaltsághoz járult hozzá. A Kazinczy Könyv- és Lapkiadó Szövetkezet megbukott, a Magyar Írás megszűnt, de egészen más okok következtében, mint amelyeket a cikk felsorol. Az egyoldalúságok eme gyűjteményéhez azt felülmulóan csatlakozik a fejezet másik szerzője, Vass László (*Az irodalom*). Elhallgatásokra felépített cikke torz vonásokat rajzol, a leglényegesebb eseményeket és szempontokat kihagyja. Számára egyszerűen nincsenek a különböző könyvkiadói törekvésekben megnyilvánuló mozgalmak, nincs a tiz évig eredménnyel működött Kazinczy Kiadó s az ezideig is legkomolyabb folyóirat, a Magyar Írás. A huszas évek *Uj Auróra* almanachját, valamiféle *Tavaszi* c. folyóiratot emleget és Sziklay Ferencet idézi a dilettantizmus „hivatásáról”. A szlovenszkói olvasó, aki önismeretre vágyik, rémülten kutatja az okokat, amelyek ezt a cikket az irodalomtörténet elemi szabályaival ellentétben, a szerzővel megírták. Amikor azonban arra gondolunk, hogy a könyv a kívülálló magyarországi, erdélyi és délszláviai olvasó felvilágosítását ígerte a csehszlovákiai magyar viszonyokról, a csodálkozást kell, hogy érélyes visszautasítás váltsa fel. Mképpen állhatott érdekében a szerzőnek, hogy ilyen hamis, lényegében megmásított képet tárjon az olvasó elé?

A könyv egyéb tárgykörökben mozgó tanulmányainak egyrésze hasonlóképpen a torzítás szolgálatában áll, vagy a részkérdéseket hiányos tárgyismerettel dolgozza fel. Ilyenek Bólya Lajos (*A polgárság*), Haltenberger Ince (*A parasztság*), Hantos László (*Gazdasági életünk husz éve*), Vájlak Sándor (*Szlovákok és magyarok*) tanulmányai. Másik részük azonban hozzáértéssel ad lehetőleg pontos képet a feldolgozott tárgykörben. Ilyenek különösen Révay István alapos munkája (*A demográfia Mükreben*), Fizély Imre kitűnő tanulmánya az iskolakérdésről, Voszkay Ödön, Kövy Árpád, Baráth László, Ungár Joób pontos helyzetképei az egyházakról, Sinkó Ferenc (*A főiskolások*) tárgyilagos tanulmánya, Czuczor László lényegbevágó munkája (*Csehek és magyarok**) és Darvas János pontos párttörténete (*Politikai életünk husz éve*.)

Nem utolsó sorban állja meg a helyét a szerkesztő Borsody István tanulmánya is (*Magyarország és a csehszlovákiai magyarság*). Több részében valóban önismeretre törekszik és őszinte tájékoztatást akar nyújtani kifelé. Zárószavában is ezt ígéri, de annál érthetlenebb, hogy szerkesztői munkáját, a könyv egészét és a jó szándékot, a csehszlovákiai magyarság helyzetének teljes és hű képét ilyenképpen higitotta fel és vitte ezáltal távol a céljától. Otthon a csehszlovákiai magyarság ebből a minden tudományos egyensúly nélkül való, közismert tényekről mélységesen hallgató, másokat a valósággal ellentmondóan beállító könyvből önismeretet nem tanulhat. Mindenre oktathatja ez a könyv, csak az önbírálat szigorúságára, az önvizsgálat szükségességére, a befelé-fordulás öntépő őszinteségére nem. Kifelé pedig a magyarországi, erdélyi és délszláviai olvasó vagy arra gondolhat, hogy valamiféle javított *export-arc-képet* kapott a csehszlovákiai magyarságról, vagy még in-

* Czuczor László tanulmányát, miután a kiadvány szerkesztője igen lényegesen megrövidítette, eredeti terjedelmében lapunk vezető helyén közöljük. (A szerk.)

kább arra, hogy itt kétféle magyarság él: egy kisszámú kiegyensúlyozott magyarság s egy nagyobb számú, kaoszba süllyedt, helytelen indulatokkal telített magyarság. Mondanunk sem kell, hogy a csehszlovákiai magyar arculat egészében véve más. Kemény vonásokkal teli, kissé durván ható, viharvert, de vihartálló becsületes, emberi, magyar arc!

(Kassa)

r. v.

SZABÓ ZOLTÁN CIFRANYOMORUSÁGA (Cserépfalvi), az új magyar társadalomtudományi áramlat egyik legutolsó könyve a tág értelemben vett palócvidék, a Börzsönytől a Hegyaljáig nyúló lankás mai magyar felvidék rajza. Szabó Zoltán, akit *Tardi helyzet* c. első könyve után oly előnyösen ismer a magyar irodalom, ebben az új könyvében teljesen kiérlelt, már-már klasszicizált modorban jelentkezik. A *Tardi helyzet* riportázs-szerű rajzait, jegyzőkönyveit a legjobb szépirodalommal rokon átélésen és kutatáson keresztül párolt, az esszé szintetizálása felé hajló szövegvezetés váltja fel. A könyv érdeklődése ezért továbbra is szociográfiai, a könyv jórésze a parasztság helyzetét elemzi. De a pillanatkép már kevés. A könyv uralkodó tételei: általános ítéletek. A műfaj, mely a konkretizálás szelleméből született a társadalomtudományi tipizálás magas emeletére szállt. Az a hivatalos visszhang, mely a szociográfiai hullám pár kiváló termékét érte s az újabb magyar sajtórendészeti intézkedések, melyek követték a műfaj további alakulását tökéletesen elakasztották. „Azt hinnem — mondja Szabó Zoltán könyve zárószavaiban — hogy e témájához kicsiny kötetben a táj képe megrajzoltatott úgy, ahogy szükséges volna, az írói alázat teljes hiánya lenne. Tudom a hiányokat, de tudhatja más is: e hiányok pótlására idő napjainkban nem engedélyeztetett s a Cifranyomoruság vagy úgy jelenik meg, ahogyan ma van, vagy esetleg sehogyan se. Nem bizonyos, hogy a jövőben lehet-e szólni azokról a hibákról, melyek e népet odajuttatták, ahol van s nem bizonyos, hogy el lehet majd még mondani akárcsak azt is, hogy hová jutott. Ezért e könyv írását inkább félbeszakítanom kellett, mint befejezmem lehetett.“ Ez az idézet tudatossága tisztaságában és precizitásában nem egy könyv, a Cifranyomoruság hiányainak mentegése, hanem egy műfaj — sírfelirata. „A jövő — folytatja Szabó Zoltán — mely vagy jobb lesz, vagy semilyen se bizonytalannal elmondja ítéletét mindarról, ami ide szorított magyar írókat...“ Igen, a jövő majd elmondja, ez az ítélet azonban már nem támasztja fel a műfajt, mely ime befejeztetett. Maga Szabó Zoltán, akinek (első kiadású) *Tardi helyzete* oly pompás kiállással vezette be az új műfaj rövid virágzását, a Cifranyomoruságban már egész más modorban kénytelen a szociográfiai kiszállása során észlelteket papírra vetni. A könyv ugyan még a látottak és hallottak alapján készült, de élményei már a „tudományos áttekintés“ hűvös és távolító kiszabottságában jelentkeznek. A tulajdonképpeni szociográfiai leletek jegyzőkönyveit, melyekben a közvetlen cél a társadalom sebeinek felmutatása volt, felváltotta egy bonyolultabb: a táj történelmi és emberföldrajzi, bár szellemesen és meggyőzően, de mégis generalizáló és literalizáló képe, réteg és csoportrajzaival. Ez a kényszerűség, bevallhatjuk, még mindig rengeteg tanulsággal jár s Szabó Zoltán tollából meglepően vonzó és élvezetes is, de a célok és célzatok e cseréje mégis veszteség. A célok e cseréjének következménye, hogy szükségszerűen az irodalmi anyag kerül az előtérbe és nem a szociális, hogy inkább az író képessége, általános tételeket illusztráló bravurja ötlük szembe, mint az, amit látott, hallott, megtudott és átértett. Pedig szo-